

DOI: <https://doi.org/10.31648/apr.5897>

Дата падачы артыкула: 19 чэрвеня 2020 г.

Дата прыняцця артыкула да друку: 17 верасня 2020 г.

БЕЛАРУСКАЕ ПЫТАННЕ НА СТАРОНКАХ ПЕРШЫХ БЕЛАРУСКІХ ГАЗЕТ «НАША ДОЛЯ» («NASZA DOLA») І «НАША НИВА» («NASZA NIWA») (1906 Г.)

Віктар Корбут

Uniwersytet Warszawski, Polska

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6848-1160>e-mail: v.korbut@uw.edu.pl

Анатацыя: У гэтым артыкуле разглядаецца пастаноўка на старонках першай газеты на беларускай мове «Наша Доля», якая выходзіла ў Вільні ў верасні–снежні 1906 г., пытання аб нацыянальным вызваленні беларусаў у сувязі з іх сацыяльным вызваленнем падчас Першай рускай рэвалюцыі (1905–1907 гг.) у Расійскай імперыі. Аналізуюцца ўсе артыкулы, у якіх закраналася гэта праблематыка. Публіцысты «Нашай Доли» пачалі работу па фарміраванні нацыянальнай і сацыяльнай свядомасці беларусаў, падкрэслівалі неабходнасць аб'яднання рабочых і сялян усіх нацыянальнасцей у змаганні за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне як у Беларусі і Літве, так і ва ўсёй Расійскай імперыі. Для параўнання прыведзены прыклады публіцыстыкі з першых нумароў газеты «Наша Нива», якія выходзілі ў адзін час з «Нашай Доляй».

Ключавыя словы: беларусы, «Наша Доля», «Наша Нива», Вільня, прэса, нацыянальны рух

Submitted on 19 June, 2020
Accepted on September 17, 2020

**THE BELARUSIAN QUESTION IN THE PAGES
OF THE LEADING BELARUSIAN NEWSPAPERS
“НАША ДОЛЯ” (“NASZA DOLA”)
AND “НАША НИВА” (“NASZA NIWA”)
(1906)**

Viktar Korbut

University of Warsaw, Poland

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6848-1160>

e-mail: v.korbut@uw.edu.pl

Abstract: This article examines the question of the national liberation of Belarusians in connection with their social liberation during the First Russian Revolution (1905–1907) in the Russian Empire in the pages of the first Belarusian-language newspaper “Nasza Dola”, published in Vilnius in September – December 1906. All articles dealing with this issue are analysed. “Nasza Dola” publicists began work on the formation of the national and social consciousness of Belarusians, emphasizing the need to unite workers and peasants of all nationalities in the struggle for national and social liberation in Belarus and Lithuania, as well as throughout the Russian Empire. For comparison, examples of journalism from the first issues of the newspaper “Nasza Niwa”, which were published at the same time as “Nasza Dola” are analysed.

Keywords: Belarusians, “Nasza Dola”, “Nasza Niwa”, Vilnius, press, national movement

«Вильня, 1 сеньября 1906 г.» – пад гэтаяю датаю выйшаў першы нумар выдання «Наша Доля» («Nasza Dola») (далей «НД» або «ND» у залежнасці ад алфавіта нумара выдання, якое разглядаецца і цытуецца), «першай беларускай газеты для вёскаваго і местоваго рабочаго народу». Адразу пад шапкай газеты было адзначана: «Выходзиць раз у тыдзень рускими і польскими літэрамі».

1. Гістарыяграфія

Публіцыстыка «НД», якая закранала права беларусаў на свабоднае развіццё сваёй мовы, культуры і нацыянальнасці, не станавілася дагэтуль тэмай спецыяльных даследаванняў. Гэта тэма закраналася фрагментарна ў радзе прац па літаратуразнаўстве і гісторыі, перш за ўсё ў аглядах па гісторыі выдання газеты [Дзядзька Пранук 1919; Шлюбскі 1927, 199–206; Біч 1966; Александровіч 1968; 1971; Туронак 1981; Конан 1999, 313–314; Луцкевіч 2010б, 164–165]. У сувязі з гэтым для паўнейшага адлюстравання гісторыі беларускага нацыянальнага руху, фарміравання яго ідэалогіі важна яшчэ раз звярнуцца да зместу газеты «НД» і ўважліва прасачыць, як нацыянальнае пытанне з’явілася і ў якіх формах, кантэкстах прысутнічала на яе старонках.

Першым на важнасць з’яўлення газеты на беларускай мове падчас фарміравання нацыянальнага руху і складвання яго ідэалогіі звярнуў увагу ў 1926 г. Антон Луцкевіч, чый брат Іван (Ян) быў ініцыятарам выдання прэсы на беларускай мове і самой «НД»:

Прэса была ў нас *кузьняй*, у якой каваліся нашы *адраджэнскія* ідэалы, і ў гэтай працы магла прымаць учасьце беларуская сялянская і работніцкая маса, пасылаючы ў рэдакцыю свае карэспандэнцыі, адгукаючыся на ўсе выпадкі, на высказаныя ў газэце думкі і лезунгі [Луцкевіч 2010, 162].

2. Беларускае пытанне на старонках газеты «Наша Доля» («Nasza Dola»)

Пасля скасавання указаў расійскага цара ад 12 снежня 1904 г. на тэрыторыі Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі абмежаванняў на выданне кніг і перыёдыкі на мовах мясцовых нацыянальнасцей, у тым ліку на беларускай [Туронак 2006, 177], кожная нацыянальнасць ужо мела выданні на сваёй мове – рускія, літоўцы, палякі, яўрэі. І толькі ў 1906 г. з’яўляецца першая беларуская газета.

Мэтавай аўдыторыяй газеты з’яўляўся рабочы народ вёскі і горада. Выхад «НД» у свет заўважылі «ўсе віленскія рускія, польскія, літоўскія і яўрэйскія, а таксама некаторыя мінскія газеты (“Голос провинции”）」 [Александровіч 1971, 199].

Аднак «НД» была адрасавана не ўсім беларусам, а пэўнай сацыяльнай адраснай групе. У далейшым гэты падыход да выбару адрасатаў беларускамоўнай публіцыстыкі зменіцца. Аднак на пачатковым этапе такі выбар

быў зразумелы: беларусамі лічыліся, паводле перапісу насельніцтва 1897 г., перш за ўсё сяляне (больш за 90% ад усіх беларусаў) і частка рабочых. Сярод іншых сацыяльных груп праслойка беларусаў была нязначная [Терешкович 2004, 176–177].

«НД» з’явілася ў перыяд Першай рускай рэвалюцыі 1905–1907 гг., калі актывізаваліся працэсы і сацыяльнага, і нацыянальнага вызвалення ва ўсёй Расійскай імперыі. На гэтым фоне менавіта такая беларуская газета адпавядала патрэбам часу.

Звяртае на сябе ўвагу характарыстыка рэдакцыйнай форм беларускай мовы, якія выкарыстоўваюцца ў выданні. «Польскімі» і «рускімі» літарамі названы бадай не столькі лацінскі і кірылічны алфавіты, якія выкарыстоўваюцца газетай, а іменна іх польская і руская формы. Пры гэтым ужо ў той час у беларускім друку пачыналася тэндэнцыя адыходу ад гэтай традыцыі, напрыклад, замена польскіх спалучэнняў літар sz, cz і літары ż на š, č і ž (пад уплывам літоўскага або чэшскага алфавіта?), што відаць, у прыватнасці, у аб’явах на старонках «НД» пецябургскай Беларускай выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца», якая пачала дзейнасць яшчэ ўвесну 1906 г. Ініцыятыва распрацоўкі беларускага алфавіта належала, праўдападобна, Вацлаву Іваноўскаму [Турунак 2006, 173]. Але спачатку, у перыяд стыхійнага афармлення беларускага друкавага перыядычнага слова, выкарыстанне г. зв. польскіх і рускіх літар было адлюстраваннем жывой традыцыі беларускага пісьменнасці – яшчэ з XIX ст.

Беларускі нацыянальны рух фарміраваўся ў гэты час у тым ліку праз распаўсюджванне «НД» – у выніку нацыянальнай агітацыі (спачатку нацыянальна-сацыяльнай, арыентаванай на «рабочы народ»), а пасля і ўсебеларускай, без розніцы класовай прыналежнасці) на старонках газеты.

Ужо ў першым нумары «НД» раскрываўся грамадска-палітычны і нацыянальны кантэкст, у якім выданне з’явілася на свет.

Гэта відаць з рэкламы ў «НД» Літоўскай кнігарні М. Пясэцкай–Шляпяліс (Пясэцкайце–Шляпялене), якая «продае рожныя беларускія книжки». З пераліку гэтых кніг відаць, што беларуская прэса з’явілася не на пустым месцы. У яе быў ужо пэўны багаж літаратурных напрацовак папярэднікаў. У рэкламе кнігарні адзначаны найбольш істотныя: «Элементар беларускі, Казкі, Вязанка [sic!], Дудка Бурачка–Богушэвіча, Скрыпка Беларуска, Смык Беларускі, Песни, Што такое свабода и другіе». Са спісу відаць, што ў ім пераважаюць літаратурныя творы. І менавіта літаратурная творчасць, у тым ліку публіцыстычная, папулярызацыя гістарычных ведаў (а дакладней,

інтэрпрэтацый мінулага) стане асноўным зместам першай і наступных беларускіх газет, гісторыя выхаду якіх пачалася ў Вільні ў верасні 1906 г.

Звяртае на сябе ўвагу тое, што на апошняй, восьмай, старонцы першага нумара «НД» змешчана рэклама як на беларускай, так і на рускай мове (у выданні рускімі літарамі), а ў выданні польскімі літарамі – на польскай тая рэклама, што ў выданні рускімі літарамі надрукавана па-руску. Гэтыя факты паказваюць, што першая беларуская газета не толькі павінна была адпавядаць густам сваіх патэнцыяльных чытачоў, але і пажаданням рэкламадаўцаў, якія, адпаведна, арыентаваліся на чытачоў, што ўжо валодалі рускай або польскай мовай, і, праўдападобна, разглядалі гэтыя мовы як лепшую форму падачы рэкламнага матэрыялу.

Такім чынам, першая беларуская газета «НД», і ўвогуле беларускі перыядычны друк з першых крокаў сутыкнуўся з патрэбай вырашэння і нацыянальнага, і сацыяльнага, і эканамічнага пытання, якія, як мы бачым, былі ўзаемазвязаны.

У звароце «Да чытацелёў» [Да чытацелёў 1906, 1–2] «НД» у сваім першым нумары, гаворачы пра падзеі Першай рускай рэвалюцыі, калі «прачхнуўся з цяжкага сну народ (...) за вялікае дзело свабоды и лепшае доли», адзначала: «Тольки з пад стрэхи цёмное хаты мужыка беларуса як дауней, як сотни гадоу таму назад веець холадом магільнаго сну». У гэтым урыўку важна з’яўленне такога паняцця, як «мужык беларус». Адно са значэнняў слова «мужык» у тагачаснай беларускай мове, напрыклад, паводле слоўніка Івана Насовіча 1870 г., – гэта «крэстьянинъ вообще», а таксама «невежа» [*Словарь бѣлорусскаго нарѣчія* 1870, 293]. У «НД» ужыта, трэба меркаваць, паняцце, якое абазначае селяніна. Пазней слова «мужык» у гэтым жа значэнні будзе фігураваць на старонках газеты «Наша Нива» («*Nasza Niwa*») [*Слоўнік мовы «Нашай нівы»*, 561]. І ў гэтым кантэксте яшчэ раз выразна падкрэсліваецца асноўны адрасат «НД» – мужык беларус, г. зн. селянін беларускай нацыянальнасці. Сацыяльны і нацыянальны кантэкст тут акрэсліваецца дастаткова выразна.

У другім нумары рэдакцыя «НД» яшчэ раз падкрэслівала: «Ведайце добра, што “Наша Доля” – газета вёсковых людзёў» [Ад Рэдакцыі 1906, 7].

Далей рэдакцыя «НД» канкрэтызавала свае мэты і намеры:

И пачали людзи шукаць прычыны нашае нядоли. Шукали у книжках, пытали у самого жыцця. И усюды быу адзин адказ: «Дайце беларусу такую книжку, каб йон зразумеу, што у йой написана. Тольки книжка, написаная на мови бацькоу яго, патрапиць сноп свету закинуць у цяжкое жыццю беларуса, тольки яна

патрапіць холад и голад выжануць з мужыцкае хаты, токьки [sic!] яна пакажэць яму дарогу лепшае яснейшае доли!».

У гэтым фрагменце фігуруюць чарговыя, вельмі важныя паняці для беларускай публіцыстыкі, увогуле літаратуры і нацыянальнага руху. Гэта «кніжка» і «доля». Прычым кніга – па сутнасці друкаванае слова, літаратура павінна была стварацца для беларусаў на беларускай мове, і толькі гэта літаратура магла стаць «дарогай» да «лепшае яснейшае доли». Такі падыход прадвызначыў стратэгічную дарогу беларускай літаратуры і беларускага руху: прывесці беларусаў (беларускіх сялян) да сацыяльнага вызвалення праз асвету на беларускай мове. «НД», аднак, не задаецца пытаннем, як беларусы прачытаюць газету «рускімі» ці «польскімі» літарамі, калі большасць з іх у той час была непісьменная: паводле перапісу насельніцтва 1897 г., сярод праваслаўных было ад 9,6% да 17,33% пісьменных, сярод католікаў ад 27,73% да 35,4%, у залежнасці ад рэгіёна [Терешкович 2004, 172].

Мужык беларус мог дасягнуць сацыяльнага вызвалення, чытаючы літаратуру на беларускай мове – з такой верай пачала выходзіць «НД».

У звароце «Да чытацелю» ў першым нумары «НД» далей гаворыцца больш падрабязна пра актуальныя задачы газеты: «Пісаць (...) мы будзем для віоски и будзем бараніць справы віосковых людзёу» – «восьмимильённый народ беларусски». Выказваецца спадзяванне, што «шчырые прыяцели вяликае народнае справы памогучь нам у гэтай рабоци»: «Мы маем надзею, што пры их помочы «Наша Доля» разыдзецца далёка па усей нашэй маци зямлицы Беларускай».

Першая беларуская газета выйшла як з уласнымі матэрыяламі, аўтары якіх былі падпісаны псеўданімамі (вершы Мацея Крапіўкі – Алаізы Пашкевіч («Наш палетак») і Якуба Коласа – Канстанціна Міцкевіча («Наш родны край»)) або зусім не падпісаны, так і з перадрукамі з літоўскай, рускай і польскай прэсы: «Северо-западного голоса», «*Naujoji gadynė*», «*Kuriera Litewskiego*» і інш.

З’яўленне ў першым нумары першай беларускай газеты імён Мацея Крапіўкі і Якуба Коласа трэба лічыць пачаткам беларускай паэтычнай творчасці не як аматарскай, а прафесіянальнай, з мэтай адлюстравання для канкрэтнай аўдыторыі актуальных праблем жыцця грамадства. Прычым, што важна, аўтары «НД» і наступных беларускіх газет мелі магчымасць публікавацца ў выданні на той жа мове – беларускай, на якой пісалі. Гэта вельмі важна, бо, напрыклад, дэбют Янкі Купалы (Яна Луцэвіча) адбыўся яшчэ на старонках рускамоўнай мінскай газеты «Северо-Западный край» – 15 мая 1905 г.

[Купала 2003, 58], і гэта было рэдкім выключэннем. Толькі з'яўленне беларускамоўнай перыёдыкі стварыла ўмовы для распаўсюджвання твораў і развіцця беларускамоўных пісьменнікаў, што было практычна немагчыма або праблематычна для папярэдніх пакаленняў (ад Яна Чачота да Францішка Багушэвіча).

Варта адзначыць, што верш Якуба Коласа ў першым нумары «НД» быў сугучны назве газеты. Ім, на сёмай (з васьмі) старонцы завяршаецца серыя публіцыстычных матэрыялаў. Верш заканчваецца радкамі:

Край наш родны Бедна [sic] поля
Ты гляdziшь, як сирота.
Нудна ты, як наша доля,
Як ты, наша цямната! [Колас 1906: 7]

З першага нумара «НД» у ёй з'явіліся пастаянныя рубрыкі. Адна з іх называлася «З Беларусі і Літвы». Такім чынам, Беларусь успрымалася як адно цэлае з Літвой. У другім нумары газеты гаворыцца пра колькасць зямлі «у нашым краю» і пералічваюцца губерні: Віленская, Ковенская, Гродзенская, Мінская, Віцебская, Магілёўская. Таксама ў рубрыку «З Беларусі і Літвы» ўключана інфармацыя з горада Дзвінска (цяпер Даўгаўпілс у Латвіі). Такім чынам, паняцце Беларусь і Літва можна разглядаць як сінонім афіцыйнага тэрміна «Паўночна-Заходні край», які ахопліваў таксама некаторыя латышскія (латгальскія) землі (паўночныя паветы Віцебскай губерні) і ўкраінскія землі (паўднёвыя паветы Гродзенскай губерні). Разам з тым, у газеце была рубрыка «Па Расеі», прысвечаная падзеям у іншых рэгіёнах Расійскай імперыі.

Васьмімільённы народ беларускі зямліцы Беларускай – так «НД» канстатвала існаванне асобнага народа і краіны, за інтарэсы якога яна збіралася змагацца. Гэта быў першы маніфест на беларускай мове, у якім сцвярджаліся паняцці, якія сталі асновай беларускай публіцыстыкі і нацыянальнага руху, нацыянальнай ідэнтычнасці: мужык беларус, васьмімільённы народ беларускі, зямліца Беларуска (Беларусь і Літва), лепшая доля. Выдаючы газету ў Вільні, яе рэдакцыя, такім чынам, паказвала, дзе знаходзіцца цэнтр змагання за інтарэсы мужыкоў васьмімільённага народа зямліцы Беларускай.

Сярод аўтараў, якія выступілі ў першым нумары першай беларускай газеты, Якуб Колас надрукаваўся і ў другім нумары «НД» (верш «Асенні вечар» = «Asienni wieczery»). У другім нумары заявілі пра сябе Дзядзька Карусь (Казімір Кастравіцкі) і Дзядзька Пранук (Францішак Умястоўскі). «НД» стала пляцоўкай для развіцця беларускага грамадска-палітычнага,

нацыянальнага, літаратурнага руху, для фарміравання беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці, больш дакладныя фармулёўкі якой з'явіцца ў наступных нумарах гэтага і іншых выданняў.

У чарговых нумарах «НД» прадставіла пашыраныя погляды на розныя аспекты нацыянальных і сацыяльных праблем. Так, у другім нумары выдання з'явілася перадавіца «Пагром». У ёй абсалютна адзначна газета выступіла праціўнікам усіх відаў ксенафобіі. Выданне лічыла, што прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей і веравызнанняў нацкоўвала адно на аднаго «жменька людзёў, каторая баіцца народнае свабоды»: «И вот яны цкуюць адзін народ на други, хрысціян [sic] на жыдоў, рускіх на палякоў, татароў на армяноў» [Пагром 1906, 1].

«НД» сваім з'яўленнем выклікала незадавальненне расійскіх улад, якія панавалі ў Беларусі і Літве. Рэдакцыя ў другім нумары паведамляла:

Першы нумэр «Нашае Доли» па прыказу Віленскага губэрнатора паліцыя канфіскавала. Разышлася толькі палавіна пяць тысячоў, а пяць тысячоў паліцыя забрала, так што нічога схаваць не удалося, і дзеля таго высылаць першы нумэр нікому ня можам [Ад Рэдакцыі 1906, 7].

У трэцім нумары «НД» паведамляла пра «обыскі і арэшты» ў Вільні:

Вось у панедзелок паліцыя зрабіла обыск у рэдакцыі газеты «Эхо», забрала усе пісулькі і арыштавала 5 людзей. Пасля прышла паліцыя да кнігарні Шлапэліса, што прадае кніжкі літоўскія і беларускія, і у яго забрала некалькі пісулькі [sic!] і кніжку беларускую «Хрэст на свабоду». Так само, як людзей, паліцыя арыштуе і газеты.

Пералічваюцца наступныя газеты: польская «Echo», літоўская «Naujoji gadynė». У пятым нумары «ND» зноў паведамляла пра рэпрэсіі ў адносінах як да «Naujoji gadynė» (канфіскацыя тыражу), так і да «Echo» і самой «ND»:

Redaktora polskaj hazety «Echo» Uładzimira Stojkawa i redaktora-wydaucy «Naszaje Doli» Iwana Tukierkiesa, pryciahajuć da suda pa 1 i 2 punkt. st. ust. uh. sud. i pa punktu 6 atd. 8 urem. praw. ab pauremiennych wydaniach, za wydrukowanie artykułau u swaich hazetach.

У шостым нумары, які выйшаў 1 снежня 1906 г., «НД» пісала: «У прошлым тыдню зноў канфіскавалі № 5 «Нашае Доли». «НД» дэманстравала характар рэпрэсій расійскіх улад: яны былі накіраваны супраць любога іншадумства – беларускага, літоўскага, польскага.

«НД» стала яркай з'явай у гісторыі беларускай выдавецкай справы, журналістыкі і літаратуры, аднак яе аўдыторыя была абмежавана перш за ўсё ў выніку рэпрэсіўнай палітыкі расійскіх улад. У пятым нумары, 18 лістапада 1906 г., выдавец Іван (Янук) Тукеркес у звароце «Da Czytacielou» паведамляў пра перапынак у выданні газеты:

Pa przyczynom, ad mianie nie zaleznyim, «Nasza Dola» była pierastauszy wychodzić. (...) Ot żesz kryhu [sic!] aprawiuszys ad usich bied, szto na mianie nawalilis, znou paczynaju wydawać «Naszu Dolu», znou idu służyć biednamu, skryżennamu wioskowamu i miestowamu raboczemu narodu [Tukierkies 1906, 1].

У гэтым пасланні І. Тукеркес акцэнтаваў сацыяльны кірунак публіцыстыкі газеты. На старонках «НД» паведамлялася пра сацыяльныя праблемы як у Беларусі і Літве, так і ва ўсёй Расійскай імперыі, без розніцы нацыянальнасці. Аднак у той жа час узмацняўся беларускі нацыянальны аспект. Гэта адбывалася паэтапна. Адным з такіх этапаў быў верш Якуба Коласа «Бэларусам» [sic!] = «Biełarusam» у трэцім нумары газеты [Колас 1906, 7]. Ён пачынаецца радкамі:

Встаньце, хлопцы, встаньце, братки!
Встань ты, наша старана!

І заканчваецца радкамі:

Выдзем разам да работы.
Дружна станем, як сцяна,
И прачнецца ад дрэмоты
З вами наша старана!

Матыў «нашай стараны» трэба прызнаць нацыянальным зместам твора, які сугучны яго назве. Тут выразна прачытваецца паралель паміж народам, беларусамі, і краінай – «нашай стараной».

У пятым нумары «ND» яшчэ раз была акцэнтавана нацыянальная праграма, якая знаходзілася ва ўзаемазалежнасці з сацыяльнай. У артыкуле «Ab wybarach u Nasudarstwienuju Dumu» гаварылася:

Wot hetakich deputatau nam patreba, katoryje smieła baraniliby muzyckaje sprawy i dabiwalisby palepszennia zyczia jak muzyka-biełarusa, tak i usiej pracawitaj biednaty, szto żywieć u naszym kraju. (...) Adzin i hłaunyj woroh jak wioskowaho, tak i miestowaho biednaho raboczaho narodu, heta niadola i ciamnota, prociu katoraj pawinna usia pracawitaja biednata wajewać jak adzin czeławiek, nie razhladajuczy jakoj jon wiery i narodnaści:

czy heta prawasłaunyj, czy katolik, czy żyd, czy ruskij, czy palak, czy litwin, czy łatysz, czy niemiec, czy tatar, czy armianin, czy kałмык і szmat jeszcze druhich, katoryje żywuć u celym naszym wialikam hasudarstwie. Usio heta braty naszymy pa biadzie i niadoli [Ab wybarach... 1906, 2].

У іншым артыкуле адзначалася: «(...) sprawy panou i ksiandzou nia tyje, szto naszymy» [Adam 1906, 4].

Першы, трэці і чацвёрты нумары «ND» «palicija kanfiskawała, tak szto niczoha schować nie udałosia» [Ad redakcii 1906, 7]. Адначасова пачала выходзіць яшчэ адна беларуская газета – «НН». Аднак выдавец «ND» І. Тукеркес выступіў з заявай у сувязі са з'яўленнем другой беларускай газеты:

U Wilni ciapier wydajuć druhuju biełaruskuju hazetu, nazywajecca jana «Nasza Niwa». Dzieła taho, że «Nasza Dola» nie wychadziła, szmat ludziej dumali, że «Nasza Niwa» wychodzić umiasta «Naszaje Doli» (...).

Dyk ja zajaulaju wielmi poważajemym czytacielam, szto «Nasza Dola» nikoli niczoha ahulnao nia miela i nia majeć z «Naszaje [sic!] Niwoj» [Tukierkies 1906, 1].

Апошні, шосты, нумар «НД» убачыў свет 1 снежня 1906 г., а 2 (15) снежня выйшаў ужо чацвёрты нумар «НН».

3. Беларускае пытанне на старонках газеты «Наша Нива» («Nasza Niwa») (1906 г.)

«НН» пачала выходзіць 10 (23) лістапада 1906 г. – якраз у той перыяд, калі ў выданні «НД» быў вымушаны перапынак, выкліканы рэпрэсіямі і канфіскацыяй тыражу. Чацвёрты нумар газеты павінен быў стаць апошнім, аднак, пасля змены складу рэдакцыі, выйшлі яшчэ два [Луцкевіч 2010б, 164].

«НН» пазіцыянавала сябе з першага нумара без той сацыяльнай «абмежаванасці», якую мела «НД»: як «першая беларуская газета з рысункамі».

Можа скласціся ўражанне, што «НН» узяла на сябе ў нейкім сэнсе ролю дублёра «НД», прэтэндуячы на статус першай беларускай газеты. Аднак у перадавым артыкуле ў першым нумары рэдакцыя «NN» усё ж канстатавала неаспрэчны факт: «Nasza Niwa» budzie druhaj biełaruskoj hazetoj – pierszaja hazeta, «Nasza Dola», użo nie żywieć: jana była nadto nia doūho, blisnuła, jak małanka, i zhinuła hdzieści». Гэтыя радкі, апублікаваныя 10 (23) лістапада 1906 г., як мы цяпер ведаем, не адпавядалі рэчаіснасці, бо потым выйшла яшчэ два нумары «НД» = «ND».

Рэдакцыя «NN» адзначала: «Razumiejem my, jak waźna ciapier biełaruskaja hazeta (...), kab papała jana pad strechu biednoj kurnoj chaty mužyka – biełarusa».

Акрама таго, рэдакцыя «NN» дала тлумачэнне свайму больш шырокаму разуменню і аўдыторыі, і ўвогуле беларускага народа, які ў інтэрпрэтацыі «НД» зводзіўся толькі да «музыкаў» – сялян – і рабочых. «NN» бачыла сваю аўдыторыю інакш:

Nie dumajcie, szto my choczem służyć tolki ci panam, ci adnym mużykam. Nie, nikoli nie! My budziem służyć *usiemu biełaruskamu skryudženamu narodu* [купіў «NN»], pastarajemsia być lustrom жыцця, kab ad nas, jak ad lustra, świet padaŭ u ciomnaść. My budziem brać usio ad usich i, złażyŭszy ŭ paradok, znoŭ addawać. Wiedajcie dobra, szto «Nasza Niwa» — hazeta nie redakcji, ale ŭsich biełarusou i ŭsich tych, chto im spahadaje.

4. Вывады

Такім чынам, «НН» прадоўжыла і паглыбіла справу, пачатую «НД», па фарміраванні нацыянальнай свядомасці беларусаў – без розніцы іх сацыяльнага паходжання. А. Луцкевіч у 1926 г. рэзюмаваў: «З кожным годам існавання газеты прыбывалі і выпрацоўваліся новыя сілы – паэты і журналісты. У Вільню, як у свой натуральны цэнтар, цягнуцца хоць на некалькі дзён усе сьвядомыя беларусы» [Луцкевіч 2010б, 165]. Такім чынам, знаходжанне рэдакцый першых беларускіх газет у Вільні зрабіла гэты горад цэнтрам беларускага нацыянальнага руху. Вільня стала пастаяннай кропкай, у якой на працягу наступных дзесяцігоддзяў фарміравалася беларуская журналісцкая, кніжная культура, дзе з'яўляліся публіцыстычныя, мастацкія творы, развівалася літаратурная творчасць аўтараў, якія зрабілі важкі ўклад у фарміраванне беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці — праз думкі, ідэі, выказаныя ў сваіх творах, апублікаваных у Вільні на старонках «НД», а затым і іншых беларускіх газет, выданне якіх тут прадаўжалася да 1944 г.

Перспектыўным кірункам далейшых даследаванняў з'яўляецца комплекснае і паслядоўнае вывучэнне і аналіз публіцыстыкі «НН» і іншых беларускіх выданняў, якія выходзілі ў Вільні і іншых мясцовасцях, з мэтай прасачыць фарміраванне на іх старонках сістэмы ўяўленняў і каштоўнасцей, якія паўплывалі на фарміраванне беларускай нацыі ў першыя дзесяцігоддзі XX ст.

БІБЛІЯГРАФІЯ

- Ад Рэдакцiі.* 1906. «Наша Доля» № 2: 7.
- Александровіч Сцяпан Хусейнавіч. 1968. *Гiсторыя і сучаснасць: Літаратурна-крытычныя артыкулы.* Мінск: «Беларусь».
- Александровіч Сцяпан Хусейнавіч. 1971. *Пуцявіны роднага слова. Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя.* Мінск: Выдавецтва БДУ імя У.І. Леніна.
- Біч М. 1966. *У змаганні за лепшую долю.* «Польмя» № 8.
- Да чытацелю.* 1906. «Наша Доля» № 1: 1–2.
- Дзядзька Пранук. 1919. *Аб «Нашай Долі».* «Беларусь» № 47–48.
- Колас Якуб. 1906. *Бэларусам.* «Наша Доля» № 3: 7.
- Колас Якуб. 1906. *Наш родны край.* «Наша Доля» № 1: 7.
- Конан Уладзімір. 1999. *«Наша доля». У: Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. У 6 т. Т. 5: М–Пуд.* Гал. рэд Пашкоў Г.П. і інш. Мінск: «Беларуская Энцыклапедыя» імя П. Броўкі: 313–314.
- Купала Янка. 2003. *Поўны збор твораў.* Т. 9. Кн. 2. *Данаўненні да папярэдніх тамоў. Летапіс жыцця і творчасці. Дадатак.* Рэд. Эолава Э.А. і інш. Мінск: «Мастацкая літаратура».
- Луцкевіч Антон. 2010а. *1906 – 14/IX – 1926.* У: Луцкевіч А. *Да гісторыі беларускага руху.* Укл. Сідарэвіч А. Вільня: Інстытут беларусістыкі; Беласток: Беларускае гістарычнае таварыства: 162–163.
- Луцкевіч Антон. 2010б. *«Наша Ніва» (2-га лістапада 1906 г. – 2-га лістапада 1926 г.).* У: Луцкевіч А. *Да гісторыі беларускага руху.* Укл. Сідарэвіч А. Вільня: Інстытут беларусістыкі; Беласток: Беларускае гістарычнае таварыства: 164–165.
- Пагром.* 1906. «Наша Доля» № 2: 1.
- Словарь бѣлорусскаго нарѣчiя.* 1870. Сост. Носовичъ И.И. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіі Наукъ.
- Слоўнік мовы «Нашай нівы». 1906–1915.* Т. 2: Д–Н. 2007. Уклад. Гапоненка І.А., Капылоў І.Л. і інш. Рэд. Лемцогова В.П. Мінск: «Тэхналогія».
- Терешковіч П.В. 2004. *Этническая історыя Беларусі XIX – пачала XX в. в контексте Центрально-Восточной Европы.* Мінск: БГУ.
- Турунак Ю. 1981. *Па плёнах пазнаеце іх.* «Ніва» 21 чэрвеня: 4.
- Турунак Юры. 2006. *Мадэрная гісторыя Беларусі.* Вільня: Інстытут беларусістыкі.
- Шлюбскі А. 1927. *Новыя матэрыялы да гісторыі «Нашае Долі».* «Польмя» № 3: 199–206.
- Ab wybarach u Hasudarstwienuju Dumu.* 1906. „Nasza Dola” nr 5: 2.
- Adam. 1906. *Kandydaty ad Wilni.* „Nasza Dola” nr 5: 4.
- Ad redakcii.* 1906. „Nasza Dola” nr 5: 7.
- Tukierkies Januk. 1906. *Da Czytacielou.* „Nasza Dola” nr 5: 1.

REFERENCES

- Ab wybarach u Hasudarstwienuju Dumu* [About the elections to the State Duma]. 1906. “Nasza Dola” no 5, p. 2. (In Belarusian)
- Ad Rėdakcii* [From the Editorial Board]. 1906. “Naša Dolâ” no 2, p. 7. (In Belarusian)
- Ad redakcii* [From the Editorial Board]. 1906. “Nasza Dola” no 5, p. 7. (In Belarusian)
- Adam. 1906. *Kandydaty ad Wilni* [Candidates from Vilnius]. “Nasza Dola” no 5, p. 4. (In Belarusian)
- Aleksandrovič Scăpan Husejnavič. 1968. *Gistoryâ i sučasnasc’: Litaraturna-krytyčnyâ artykuly* [History and modernity: Literary-critical articles]. Minsk, Belarus’. (In Belarusian)

- Aleksandrovič Scâpan Husejnavič. 1971. *Pucâviny rodnaga slova. Prablemy razviccâ belaruskaj litaratury i druku drugoj palovy XIX – pačatku XX stagoddzâ* [Pathways of the native word. Problems of development of Belarusian literature and printing of the second half of the XIX –beginning of the XX century]. Minsk, Vydavectva BDU imâ U.ĭ. Lenina. (In Belarusian)
- Bič M. 1966. *U zmaganni za lepšuû dolû* [In the struggle for a better fate]. “Polymâ” no 8. (In Belarusian)
- Da čytacelëu* [To the readers]. 1906. “Naša Dolâ” no 1, pp. 1–2. (In Belarusian)
- Dzâdz'ka Pranuk. 1919. *Ab “Našaj Dolî”* [About “Naša Dolâ”]. “Belarus” no 47–48. (In Belarusian)
- Kolas Âkub. 1906. *Bêlarusam* [To the Belarusians]. “Naša Dolâ” no 3, p. 7. (In Belarusian)
- Kolas Âkub. 1906. *Naš rodny kraj* [Our native land]. “Naša Dolâ” no 1, p. 7. (In Belarusian)
- Konan Uladzimir. 1999. “*Naša dolâ*”. In: *Ėncyklapedyâ gistoryi Belarusi* [Encyclopedia of the History of Belarus]. In 6 volumes. Vol. 5: *M–Pud*. Ed. Paškoŭ G.P. at al. Minsk, Belaruskaâ Ėncyklapedyâ imâ P. Broŭki, pp. 313–314. (In Belarusian)
- Kupala Ânka. 2003. *Poŭny zbor tvaraŭ* [Complete Works]. Vol. 9. Book 2. *Dapaŭnenni da papârêdnh tamou. Letapis žyccâ i tvorčasci. Dadatak* [Additions to previous volumes. Chronicle of life and work. Appendix]. Ed. Ėolava Ė.A. at al. Minsk, Mastackaâ litaratura. (In Belarusian)
- Luckevič Anton. 2010a. *1906 – 14/IX – 1926*. In: Luckevič Anton. *Da gistoryi belaruskaga ruhu* [To the history of the Belarusian movement]. Ed. Sidarëvič A. Vilnius, Īnstitut belarusistyki; Białystok, Belaruskae gistoryčnae tavarystv, pp. 162–163. (In Belarusian)
- Luckevič Anton. 2010b. “*Naša Niva*” (*2-ga listapada 1906 g. – 2-ga listapada 1926 g.*) [(November 2, 1906 – November 2, 1926)]. In: Luckevič Anton. *Da gistoryi belaruskaga ruhu* [To the history of the Belarusian movement]. Ed. Sidarëvič A. Vilnius: Īnstitut belarusistyki; Białystok, Belaruskae gistoryčnae tavarystva, pp.164–165. (In Belarusian)
- Pagrom* [The Pogrom]. 1906. “Naša Dolâ” no 2, p. 1. (In Belarusian)
- Sloŭnik movy “Našaj nivy”* [Dictionary of the language of “Naša niva”]. 1906–1915. Vol. 2: *D–N*. 2007. Eds Gaponenka Ī.A., Kapyloŭ Ī.L., Lemcŭgova V.P. Minsk, “Têhnalogiâ”. (In Belarusian)
- Slovar' bêlorusskago narêčîâ* [Dictionary of the Belarusian dialect]. 1870. Ed. Nosovič' Ī.I. Saint Petersburg: Tipografiâ Imperatorskoj Akademii Nauk”. (In Belarusian and Russian)
- Šlŭbski A. 1927. *Novyâ materyâly da gistoryi “Našae Dolî”* [New materials on the history of “Naša Dolâ”]. “Polymâ” no 3, pp. 199–206. (In Belarusian)
- Tereškovič P.V. 2004. *Ėtničeskaâ istoriâ Belarusi XIX – načala XX v. v kontekste Central'no-Vostočnoj Evropy* [Ethnic history of Belarus XIX – early XX century in the context of Central and Eastern Europe]. Minsk: BGU. (In Russian)
- Tukierkies Januk. *Da Czytacielow* [To the readers]. “Nasza Dola” no 5, p. 1. (In Belarusian)
- Turonak Ūry. 1981. *Pa plênah paznaeie ih* [You can recognize them by their harvest]. “Niva” June, 21, p. 4. (In Belarusian)
- Turonak Ūry. 2006. *Madernaâ Gistoryâ Belarusi* [Modern history of Belarus]. Vilnius: Īnstitut belarusistyki. (In Belarusian)

